

13- Kendi kendine Türkçe öğrenme kitaplarında telaffuz öğretimi

Elif ERMAĞAN¹

APA: Ermağan, E. (2021). Kendi kendine Türkçe öğrenme kitaplarında telaffuz öğretimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö10), 214-237. DOI: 10.29000/rumelide.1011393.

Öz

Dil öğretiminde konuşmayı etkili kılan öğelerin başında telaffuzun açık, anlaşılır olması gelmektedir. Buna karşın telaffuz öğretimi alanyazında geride bırakılan, görmezden gelinen, ihmal edilen tanımlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Telaffuz çok bilinmeyenli bir denklem gibidir. Öğrencinin ana dili, bireysel özellikleri, öğretmen yeterlikleri, hedef dilin öğretiminde kullanılan materyallerin etkisi, çözülmeyi bekleyen bu çok bilinmeyenli denklemi oluşturur. Telaffuzun, materyal tasarımcıları ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitap yazarları tarafından genel olarak işlevsel ve özgün işlenmeyişinden dolayı öğrencinin bu konudaki gelişimine olumsuz etki ettiği düşünülmektedir. Bu çalışmada sözü edilen problemlerden yola çıkılarak 20. yüzyılda çeşitli hedef kitlelerine yönelik Türkçe-İngilizce olarak yazılmış kendi kendine dil öğretmeyi amaçlayan yabancı veya Türk yazarların ortaya koyduğu on kitapta telaffuz öğretimine yer verilip verilmediği, yer verildiyse nasıl bir yol izlendiği incelenmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle kendi kendine dil öğretim kitaplarında telaffuz öğretiminin nasıl olabileceğine dair alternatifler geliştirmek hedeflenmiştir. İncelenen dil öğretim kitaplarının seçilme sebebi, bu kitapların daha çok konuşma becerisini kazandırmaya yönelik hazırlanması ve dolayısıyla telaffuz eğitiminin önemli bir yer tutması gerektiği düşüncesidir. Çalışmada, yöntem olarak betimsel tarama kullanılmış, literatür taraması ve doküman incelemesi yaklaşımıyla veriler analiz edilmiştir. Sonuç olarak, incelenen kitapların büyük çoğunluğunda Türkçedeki seslerin İngilizceyle karşılaştırmalı olarak incelendiği, telaffuz öğretiminin bazı kitaplarda Türkçenin telaffuzunda etkili olan öğeler dikkate alınarak yapılırken, bazılarında sınırlı bilgi verilerek işlendiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İki dilli kitaplar, kendi kendine dil öğrenme, konuşma becerisi, telaffuz

Teaching pronunciation in self-learning Turkish books

Abstract

One of the elements that make speaking effective in language teaching is that the pronunciation should be clear and understandable. On the other hand, pronunciation teaching comes up with definitions that are left behind, ignored and neglected in the literature. Pronunciation is like an equation with many unknowns. The learner's mother tongue, individual characteristics, teacher competencies, the effect of the materials used in teaching the target language form this multi-unknown equation waiting to be solved. It is thought that the pronunciation has a negative impact on the development of the learner in this subject due to the fact that it is not generally functional and original by the material designers and the authors of teaching Turkish as a foreign language. Based on the problems mentioned in this study, it has been examined whether or not pronunciation teaching is included in the books, and if so, what kind of way is followed in the ten books put forward

¹ Öğr. Gör. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, TÖMER (İstanbul, Türkiye), elifermagan2020@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2827-0155 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.09.2021-kabul tarihi: 20.10.2021; DOI: 10.29000/rumelide.1011393]

by foreign or Turkish authors aiming to teach a language by themselves, written in Turkish-English for various target groups in the 20th century. Based on the findings, it is aimed to develop alternatives about how to teach pronunciation in self-directed language teaching books. The reason for choosing the language teaching books examined is that these books should be prepared to gain more speaking skills and therefore pronunciation education should have an important place. In the study, data were analyzed with literature review and document review approach, using descriptive scanning as a method. As a result, it has been determined that in the majority of the books examined, the sounds in Turkish are examined in comparison with English, while the pronunciation teaching is done by taking into account the elements that are effective in the pronunciation of Turkish in some books, while in some books it is processed by giving limited information.

Keywords: Bilingual books, self-learning, speaking skills, pronunciation

Giriş

Konuşma, dilin görünen, dışa açılan kısmıdır. Konuşmanın görünürlüğü netleştirilen ise konuşma becerisidir. Konuşma becerisinin elde edilmesi bireyin özelliklerinden öğretmenin tutumuna veya kullanılan materyallere değin birçok bileşeni kapsamaktadır.

Sınıf içi öğrenme ortamında öğrencinin konuşması, gerek akran gerekse öğretmen tarafından değerlendirilme imkânı bulurken, sınıf dışı öğrenme ortamlarında hedef dili öğrenen öğrenciler için bu durum kendi bireysel çabalarıyla ve seçtikleri materyallerle gerçekleşmektedir.

Bir denetleyici ve değerlendirenden yoksun kalınan bu öğrenme ortamında öğrenci kendisinin öğretmenidir. Öğrenci kendi öğrenme sürecini, ihtiyaçları doğrultusunda seçtiği materyallere göre planlayarak tüm sorumluluğu üstüne alır. Kendi kendine öğrenme olarak adlandırılan bu öğrenme biçiminde baş materyal kitaplardır. Kendi kendine dil öğrenme kitapları olarak tanımlanan bu kitaplar özellikle internetin varlığının ortaya çıkmadığı, teknolojinin henüz günümüzdeki gibi uygulanmadığı dönemlerde dil öğrenme gereksinimini karşılamıştır.

Daha çok, günlük iletişim ihtiyaçlarını destekler nitelikte dilbilgisi konularının temel seviyede tutularak daha çok konuşma becerisini desteklemeye yönelik hazırlanan bu kitaplarda, konuşmanın başat öğelerinden olan telaffuzun ne kadar yer tuttuğu ve öğrenme sürecine nasıl dâhil edildiği kayda değer bir yer tutmaktadır. Ders kitaplarında kullanılan telaffuz bölümlerinin uygulanışında öğretmen tarafından öğrencinin yaptığı telaffuz hataları alışkanlık hâline gelmemesi için dönütlerle düzeltilirken, kendi kendine dil öğrenme kitaplarında bu durum mevcut olmayıp öğrencinin kendi değerlendirilmesine bırakılmıştır.

Telaffuz öğretiminde etkili olan öğeler

Telaffuz, alanyazında söyleyiş, sesletim, sesleme ve boğumlanma gibi farklı terimlerle ve aşağıdaki tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumuna göre boğumlanma başlığı altında, “Çiğerlerden gelen havanın, ağız ve burundaki çeşitli nokta ve bölgelerde engellemeye uğrayarak ses olarak çıkması, telaffuz, artikülasyon.” olarak ifade edilmektedir (TDK). Özgür, TDK’nın tanımını genişletip, telaffuzda etkili olan konuşma araç ve yollarını da açıkça belirtip “Nefesin gırtlaktan çıktıktan sonra yutak, ağız ve burundan oluşan üçüncü küme organlarında (dil, diş, damakta) konuşma dilimizin geleneksel seslerine dönüşüp biçimlenmesidir” şeklinde açıklamaktadır (Özgür, 2006: 17). Çakır ise kısaca “Sözcükleri oluşturan seslerin düzgün ve açık bir şekilde sesletilmesidir” olarak tanımlarken (Çakır, 2015: 221),

Karaca ise Çakır'la, neredeyse birebir aynı tanımını yaparak “Kelimeleri oluşturan seslerin ağızdan doğru ve anlaşılır bir şekilde çıkarılmasıdır” şeklinde ifade etmektedir (Karaca, 2019: 37).

Tüm bu tanımlar incelendiğinde, telaffuzu, çeşitli konuşma araçlarının yardımıyla seslerin doğru, açık ve anlaşılır bir şekilde o dile ait tonlama, vurgu, jest, mimikler gibi öğelere bağlı kalınarak zamanlama ve ses kalitesinin yardımıyla çıkarılması şeklinde tanımlamak mümkündür.

Genel olarak diğer becerilerden önde tutulan, dili bilme ölçütü olarak kabul edilen konuşma becerisi yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki yeri açısından değerlendirildiğinde beklenen değerin verilmediği görülmektedir. Potur ve Yıldız, konuşma becerisinin diğer dil becerileri ile karşılaştırıldığında en fazla ihmal edilen ve üzerine en az çalışma yapılan beceri olduğunu saptamaktadır (Potur ve Yıldız, 2016: 29). Keser de Potur ve Yıldız'ın görüşlerini destekler nitelikte yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında da konuşma becerisi üzerine yapılmış çalışmaların sayıca az ve konu çeşitliliği bakımından sınırlı olduğunu belirtmektedir (Keser, 2018: 1-2). Bununla ilintili olarak konuşma becerisinin alt öğelerinden olan telaffuz öğretimi konusu da alanyazında yeterli ilgiyi görmediğinden yapılan çalışmalarda göz ardı edilen, geride bırakılan, görmezden gelinen tanımlarıyla karşılaşmıştır. Hâlbuki bir dilde konuşma becerisinin öğrenimine giden yolun anlaşılabilirliğini büyük oranda etkileyen konuşma becerisinin alt becerilerinden sayılan ve becerinin ölçülmesinde ölçüt olarak alınan telaffuzdur. Hedge'ye (2000) göre yabancı dili yeterli düzeyde konuşma üzerinde birçok etken vardır ve bunlardan biri de sesleri doğru ve anlaşılır bir biçimde sesletmektir (akt. Özmen ve diğerleri, 2017: 602). Bodorik de telaffuzun anlaşılabilirlikte önemli bir rol üstlendiğini ifade ederken (Bodorik, 2017: 158), Aslan da Bodorik'le benzer şekilde dil öğretiminin en önemli konularından biri olan telaffuzun anlaşılır bir iletişim için son derece önemli olduğunu belirtir (Aslan, 2015: 197).

Yukarıda da belirtildiği gibi sağlıklı bir iletişimde konuşma becerisinin edinilmesinin anahtarı olarak nitelendirilebilecek anlaşılır telaffuzun, öğretmen ve öğrenci tarafından uygulanmasında materyaller rehberlik etmektedir. Daha çok konuşma becerisi kazandırma amaçlı, bir konuşma kılavuzu niteliğinde olan bu kitaplarda telaffuz kısımlarının üzerinde özenle durulması gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada, öğrencinin kendi kendine dili öğrenmesinde önemli materyallerden sayılan kendi kendine Türkçe öğrenme kitaplarında telaffuzun öğretimini etkili kılan kitap yazarının ya da komisyonca tercih edilen dil öğretim yöntemi, telaffuz öğretme teknikleriyle birlikte kitabın hedef kitlesi ve yazılış amacının kazandırılmak istenen beceriler dolayısıyla telaffuz ögesi üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Yöntem, hangi beceriye öncelik verileceğini ve bu becerilerin telaffuzla ilişkisini belirlemektedir. Çalışma için örnekleme alınan kitaplar incelendiğinde ise kitapların işitsel-dilsel yöntem, dilbilgisi - çeviri yöntemi, doğal yöntem ve iletişim yaklaşımıyla yazıldığı tespit edilmiştir.

Bu yöntemler, telaffuz ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde işitsel-dilsel yöntem dinleme ve konuşma becerilerine öncelik veren yöntem olduğu için tekrara dayalı telaffuz alıştırmaları ön plandadır. Davranışçı psikologlar ve yapısal dilbilimcilerin görüşleri etrafında şekillenen bu yöntem, dinleme ve konuşma becerilerine öncelik vererek dildeki kalıp yapıları öğretmek yabancı dilin edinilebileceğini savunur (Bölükbaş, 2018: 61). Celce-Murcia'nın (2006) ifade ettiği gibi ayrıca öğretmen bu yöntemde ek olarak seslerin telaffuzunu gösteren çizelgeler ya da görsel transkripsiyon sistemi (uluslararası fonetik alfabesi) gibi fonetik araçları da telaffuz öğretiminde kullanır (akt: Toraman Ünal, 2020: 23). Bunun dışında bu yöntemde kullanılan ders kitabına yardımcı olarak kaset kullanılarak öğretilmek istenen kelime, kalıp ifade ve diyaloglar dinletirilerek, taklit ettirilip ezberletilir.

Kitaplarda tercih edilen bir diğer yöntem de telaffuzun geri planda kalıp, telaffuz alıştırmalarına neredeyse hiç yer verilmeyen dilbilgisi-çeviri yöntemidir. Bu yöntemde “Telaffuz pek fazla önem taşımaz. Telaffuza hiç dikkat edilmez ya da çok az dikkat edilir. Yani söyleyiş alıştırmalarına hemen hemen hiç yer verilmez.” (Demirel, 2012: 36-37). Bu nedenle bu yöntemin uygulandığı ders kitabı ve öğretim programlarında, konuşma becerisinde telaffuz öğretiminde aksaklıklar görülmesi muhtemeldir.

Dinleme ve konuşmanın işitsel-dilsel yöntemde olduğu gibi ön planda tutulduğu, dilbilgisi-çeviri yönteminin tersine okuma ve yazmanın geride planda kaldığı eleştirilerinin yapıldığı doğal yöntem de incelenen kitaplarda yer alan yöntemlerden biridir. Memiş ve Erdem de, “doğal yöntemle yabancı dil öğrenen öğrenciler özellikle günlük dili konuşmakta ve öğrendikleri sözcükleri doğru telaffuz etmekte başarılı olmalarına rağmen okuma ve yazma becerileri yönünden yetersiz kalmaktadırlar.” demektedir (Memiş ve Erdem, 2013: 303). İşitsel-yöntemde olduğu gibi taklit ve tekrar üzerinde durulmasının nedeni doğru telaffuzun önem taşımasıdır.

Kitaplar incelendiğinde bu üç yöntemin dışında iletişimsel yaklaşımın da kullanıldığı tespit edilmiştir. Demir, “20.yüzyılın ikinci yarısında ortaya atılan, bütün dil becerilerinin gelişimine aynı derecede önem vermeye dayalı, günümüzde yaygın olarak kullanılan iletişimci-faydacı yaklaşımın temel ilkelerine göre konuşma becerisi başlangıçta sözlü tekrar, günlük hayattan basit diyaloglar, soru-cevaplar ve gittikçe özgün konuşmaya yönlendiren alıştırmalarla geliştirilmelidir.” şeklinde fikir beyan etmektedir (Demir, 2013: 123).

Dil öğretim yöntemleri kadar önemli olan bir diğer alt başlık, telaffuz öğretim teknikleridir. Bu teknikler, dinle ve taklit et, alfabe öğretimi ya da daha geniş bir şekilde genellikle kitapların giriş kısımlarında yer verilen fonetik eğitim, görsel öğelerden yararlanma ya da yazılı örnekler ve uyarılardan oluşurken, sesli okuma etkinlikleri de konuşma ağırlıklı kitaplarda geçen diyalogların ses kayıtlarından dinlenerek taklit edilmesi yoluyla gerçekleşmektedir.

Kendi kendine dil öğrenme kitaplarındaki telaffuz ögesini incelemede yöntem ve tekniğin seçimini belirleyen unsurlardan ikisi de hedef kitle ve hedef kitlenin ihtiyacını kapsayan kitabın yazılış hedefidir. Türkçe öğrenmek isteyen hedef kitlelerin uyrukları, ana dilleri, lehçeleri, yaşları, öğrenme stilleri, amaçları, görevleri; onlarla ilgili olarak hazırlanan kitaplar (ders kitapları, konuşma kılavuzları, sözlükler), eğitsel materyaller, eğitim öğretim sırasında uygulanacak yöntem ve teknikler, başarıyı önemli ölçüde etkilemektedir (Alyılmaz, 2010: 728-749). Hedef kitlenin ana dili ya da bildiği diller açısından temel alınarak yazılan iki dilli kitaplar, telaffuz öğretiminin karşılaştırmalı olarak kaynak dil üzerinden yapılabilmesi açısından değerlidir. Kendi kendine dil öğrenme kitapları hedef kitlenin ana dili veya bir ara dil kullanılarak yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik olarak hazırlanmalıdır (Özbal, 2020: 1607). Ders kitabının amacını belirlemek ise öğrenci için öğrenmeyi planlama, dolayısıyla öğrencinin öğrenme gereksinimlerini belirlemektir. Telaffuzla ilintili değerlendirildiğinde ise hedef kitleye bağlı olarak yazılan kitap, seçilecek yöntem, tekniği ve bu yöntem ve teknikle öne çıkarılmak istenen beceriyle beraber telaffuza ne kadar ağırlık verilmesi gerektiğini belirleyen unsurlardan sayılabilir.

Türkçenin telaffuzunda etkili olan öğeler

Telaffuzda dilin bürünsel özelliklerinin doğru kullanılması hedef dilin seslerini, seslerin çıkış biçimleri ve yerlerini ayrıca hedef dilin seslerinin dilsel iletişim dizgesi sayılan fonolojinin özelliklerinin ana dilden ayrırcı özelliklerini bilmekten geçtiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Aksan, yabancı dile ait

kelimeleri söylerken ortaya çıkan yetersizlik ve yanlışların ses aygıtlarından kaynaklanmadığını, kişinin ana dili ve öğrendiği ses dizgeleri arasında farklılar olsa da ses aygıtları arasında farklılık olmadığını belirtmektedir. Telaffuzda ortaya çıkan olumsuz durumların nedeni, ana dil ve yabancı dilin ses dizgesinin farklı olmasıdır. Ana dilinin ses dizgesine alışkın olan konuşur, yabancı seslerin ana dilin zihne yerleşmiş olan ses dizgesinden farklı olmasından ve konuşmayı sağlayan düzenin ve organların belli sesleri çıkarmaya alışkın olmasından kaynaklı sorun yaşar (Aksan, 1975: 428). Başkan da Aksan'ın görüşünü destekler nitelikte, insanların konuşma organlarının sadece kendi dillerinin düzenine alışkın olduğundan, yabancı dili de bu düzene göre seslemek eğiliminde olduğunu, böylece ortaya, “yerli” ve “yabancı” biçiminde olmak üzere, iki türlü sesleme veya konuşma çıktığını ifade etmektedir (Başkan, 2006: 95). Daha farklı şekilde söylemek gerekirse, kendi ana dilinin kurallarına ve bu kurallara göre şekillenen konuşma organlarının düzenine göre telaffuzu kullanmaya alışkın olan konuşurlar, bir yabancı dille öğrenme ortamında karşılaştıklarında öğrenilen dilin telaffuzunu kendi ana dillerindeki gibi sesletme eğiliminde olmaktadır. Şenel de konuşma şeklimizin kimliğimizin bir parçası olduğunu yani diller arasındaki fonemik farklılıkların yabancı bir aksanla konuşulacak bir hedef dile neden olduğunu ifade etmektedir (Şenel, 2006: 113).

Bu bilgiler çerçevesinde Türkçenin karakteristik ses bilgisi özellikleri, dolayısıyla Türkçenin telaffuzunda etkili olan öğeler düşünüldüğünde Türkçenin ünlüleri, ünsüzleri, ünlü, ünsüz uyumu, ünlü düşmesi, Türkçede uzun ünlü olmayışı, Türkçenin bürünsel özellikleri Türkçenin telaffuzunda etkili olan öğeler olarak sayılabilir.

Ünlüler açısından zengin kabul edilen Türkçeye karşılık (Aksan, 1999; Ergenç, 2002; Onan, 2014) ünsüzlere ortalama bir değer atfedilmektedir. Tecim, yaptığı çalışmasında, Wals Info'ya göre bir dilin ünsüz dökümü bakımından ortalama olarak onaylanması en düşük 22 ünsüz olmak şartıyla, bu toplamdan üç ünsüz eksik ya da fazla değer taşımasına bağlı olarak Türkçenin ünsüzler bakımından ortalama, ünlüler bakımından ise geniş sınıfa sokulduğunu ifade etmektedir (Tecim, 2017: 44-50). Türkçe açısından düşünüldüğünde ünlüler açısından diğer dillere göre zengin kabul edilen Türkçenin sesletiminde, yabancı dil öğrencileri tarafından özellikle konuşma becerisinde, sayıca ortalama bir değere sahip ünsüzlere nazaran sorun yaşanabilmektedir (Ermağan, 2021b: 32).

Türkçenin telaffuzunda etkili olabilecek öğelerden biri de, Türkçenin karakteristik özelliklerinden sayılan ses uyumuna sahip olmasıdır. Ünlüsü bol bir dil olan Türkçenin en tipik özelliği, benzeşme adı verilen ünlü ve ünsüz uyumlarıdır (Ergenç, 2002: 18). Türkçenin bir başka özelliği de yapısı gereği ilk hecede ünsüz yığılmasına yer vermemesidir. Ergenç, ünsüz yığılmasını aynı seslem içinde ön veya son seste birden daha fazla ünsüzün bulunması şeklinde tanımlayarak bulunduğu dilin seslem düzeniyle sıkı sıkıya bağlantılı olup, seslem yapısının kuralları gereği ön seste yığılmaya izin vermediğini açıklamaktadır (Ergenç, 1989: 252-254). Türkçedeki ünlü, ünsüzler ve ses uyumlarının dışında Türkçede uzun ünlü bulunmaması da telaffuzda göz önünde bulundurulması gereken maddelerdendir. Dilimizde ünlülerin uzunluk-kısalık karşıtlığının başka dillerdeki kadar belirleyici olmasa da var olanların ayırıcı özellik taşıdıklarından sesbirim ya da anlam ayırıcı birim olarak kabul edilmeleri gerekmektedir (Ergenç, 1989: 35).

Türkçenin hece yapısı ve eklemeli bir dil olması da telaffuza etki eden öğelerden sayılabilir. Onan, Türkçe kelimelerdeki hecelerin düzenli ve tek doruklu olduğunu, Türkçenin eklemeli bir dil olmasının mevcut hece sistemini etkilemediğini ve hece yapısındaki bu sistemin Türkçe kelimelere bir söyleyiş kolaylığı sağladığını ortaya koyar. Ayrıca, ses benzerliği olan kelimelerin, sözlü iletişimde soruna neden olup iletişimi zorlaştırabildiğini, bir dildeki kelime hece çeşidinin fazla olmasına bağlı olarak firkatî kelime

sayısının azalacağını ve buna bağı olarak dilin anlaşılma oranının da yükseleceğini ifade edip kelime başına düşen hece değeri bakımından Türkçenin anlaşılma oranı yüksek bir dil olduğu çıkarımına ulaşmaktadır (Onan, 2014: 180).

Türkçenin ses bilimsel ve yapı bilimsel özelliğı dışında telaffuza etki eden başka ögeler de bulunmaktadır. Aksan, ses düzeninin bir dilin sesleri ve niteliklerini içerdiğini, bunların seslerin çıkış yerleri, çıkış şekilleri, o dile ait ses eğilimleriyle, kısalık, uzunlukları ve dilin bürünsel özelliğini gösteren ezgi, vurgu, ton olduğunu ifade etmektedir (Aksan, 1999: 19).

Aycan'a (2012) ve Lam, Tjaden ve Wilding (2012) adlı araştırmacılara göre, konuşma sırasında seslerin gerekli sürede çıkarılması, dil, dudak, çene gibi konuşma organlarının gerektiğı gibi hareketi, sesin şiddetinin içerikle orantılı olarak bir miktar artırılması ya da azaltılması anlaşılabilirliği artırmaktadır. Ayrıca tane tane konuşma ve sesi belli bir oranda yoğunlaştırma ile anlaşılabilirlik arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (akt: Şenyiğit ve Okur, 2019: 521).

Türkçenin telaffuzunda etkili olan bu ögelerin telaffuzun öğretilmesinde nasıl uygulanabileceğı konusu dil öğretiminde güçlük oluşturmaktadır. Bu noktada Başkan, yabancı dilin ses düzenini öğretmeye gelince, bu yolda yapılacak tek şeyin, Türkçenin ses düzeni ile yabancı dilinkini karşılaştıran bir yöntemi uygulamak olduğunu belirtmektedir. Her iki düzende, ortak sesler ve özellikler ile birbirlerine iyice aykırı olanlar belirtildikten sonra öğrencinin hangi yabancı sesleri, kendi dilindeki sesler gibi söyleyeceğı bildirilerek, aykırı olanların da, Türkçedeki seslerden ne gibi noktalarda ayrıldıkları gösterildikten sonra, konuşma organlarının, nasıl kullanılarak bu sesleri çıkarabilecekleri, çeşitli resimlerle, çizimlerle ve sesleme örnekleriyle gösterilebileceğini açıklamaktadır (Başkan, 2006: 96). Hedefe yönelik telaffuz öğretiminde iki dilin ses bilimsel düzendeki farklılığına vurgu yapmanın önemine bir başka araştırmada daha yer verilmiştir. Schatz'a (2006) göre, amaca yönelik telaffuz araştırmaları için her şeyden önce ana dil ile öğrenilen yabancı dil arasında cümle melodisi, cümle vurgusu, sesler, ses kombinasyonları alanlarında fonetik farklılıkların neler olduğunu açığa kavuşturulması gerekmektedir (akt: Demir, 2013: 123-124).

Problem

Alanyazında konuşma becerisi ve alt ögesi olan telaffuzla ilgili yapılan çalışmalar araştırıldığında bu çalışmaların daha çok öğrencilerin yaşadığı telaffuz sorunlardan hareketle ele alındığı saptanmıştır. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan ders kitaplarında telaffuz konusunun araştırılmasında ise en çok telaffuz etkinliğinin bulunduğu A1 seviyesi kitaplarının veri kaynağı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bu nedenle buradan hareketle řu soruları sormak gerekir:

- 1.Telaffuz öğretimi, temel seviye için yazılan kendi kendine dil öğrenme kitaplarında öğrencinin yaşayabileceğı telaffuz sorunlarından hareketle mi ele alınmıştır?
- 2.Bu kitaplarda, ders kitaplarından farklı olarak telaffuz öğretiminin uygulanışı karakteristik özellikler taşımakta mıdır?
- 3.Telaffuzla ilgili etkinlikler, araştırmalar, temel seviye için yazılan kendi kendine dil öğrenme kitaplarında temel seviye düzeyinde verilmekte midir?

Önem

İncelenen kitapların çoğunluğu internetin ortaya çıkışından, 1989 yılından önce oluşturulmuştur. Dolayısıyla dil eğitiminde internetin kullanılmaya başlamasından önce yazılan bu kitaplar, dil eğitiminde ana kaynak olma özelliğini taşımaktadır. Dil öğrenmek isteyenlerin kısıtlı da olsa ulaşabildikleri tek kaynak olma özelliği taşıması bakımından önemlidir.

Ayrıca kendi kendine dil öğrenme kitaplarında konuşma becerisi öğrenenin karşısındaki muhatap yokluğu göz önüne alındığında ve konuşma becerisinin ediniminde telaffuz ögesi önemli bir nokta oluşturduğu için titizlikle üzerinde durulması gereken hususlardandır.

Telaffuz öğretiminin kendi kendine Türkçe öğrenme kitaplarında nasıl ele alındığını, telaffuz öğretiminin bu tür kitaplarda ele alınışını irdeleyen bir çalışma tespit edilmemiştir. Bu çalışma; telaffuz öğretiminin bu tür kitaplarda nasıl incelendiğini araştırması ve buradan yola çıkarak hangi etkinlik ve araştırmaların uygulanabileceği açısından önemlidir.

Amaç

Örnekleme alınan 20. yüzyılda farklı hedef kitlelerine yönelik Türk ve yabancı yazarlar tarafından Türkçe-İngilizce olarak yazılmış 10 kitapta telaffuza yönelik yöntem ve uygulamaları tespit etmektir. Bu kitaplardaki telaffuz öğretiminin nasıl ele alındığını inceleyip, buna alternatif olarak nelerin yapılabileceğini ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda, Türkçenin telaffuzunu etkileyen öğeler, incelenen kitaplarda yer alma biçimi açısından irdelenerek telaffuz öğretimini etkileyen hangi alt öğelere nasıl yer verildiği, kitapların hedef kitesinin, yazılış amacının ve yönteminin telaffuz öğretiminde etkili olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Çalışmada, yöntem olarak betimsel tarama kullanılarak, literatür taraması ve doküman incelemesi yaklaşımıyla veriler analiz edilmiştir.

Literatür taramasını Gash belirli bir konuda yayınlanmış olabildiğince çok eserin derinlemesine ve sistematik olarak araştırılması ve belirlenmesi olarak tanımlamıştır (Akt. Köroğlu, 2015: 61). Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 188).

Verilerin toplanması ve analizi

Betimsel analiz için kavramsal çerçeve “Türkçenin telaffuzunda etkili olan öğeler, telaffuz öğretiminde etkili olan öğeler” olarak belirlenmiştir. Bu nedenle Türk ya da yabancı yazarlar tarafından Türkçe-İngilizce iki dilli olarak başlangıç seviyesindeki öğrenciler için farklı hedef kitle ve amaçlarına yönelik olarak 20. yüzyılda İngilizce-Türkçe olarak iki dilli yazılmış kendi kendine dil öğrenme kitapları seçilmiştir.

İncelenen kitaplar aşağıda sıralanmıştır.

- Attaoullah, F. (1942). Turkish Self-taught by Natural Method with English Phonetic Pronunciation. Londra: E. Marlborough & Co.ltd.
- War Department (1943). Turkish: A guide to the spoken language. Washington.
- Editions Berlitz S.A. (1975). Turkish for travellers. Belgium.
- Mandil, D. (1977). Turkish Made Easy. İstanbul: Öğretim Yayınevi.
- Mughul, Y.M. (1979). Modern Turkish For Beginners. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Hengirmen, M. (1988). Turkish for Travellers. Ankara: Engin Yayınevi
- Rona, B. (1989). Get By In Turkish. England: Belmont Press
- Teymur N. (1989) Quick & Easy Turkish. Great Britain: Headway.
- Rona, B. (1989). Turkish in Three Months. Great Britain: Hugo's Language Books.
- Çağa, T. ve G. (1990). Turkish in a Week. Great Britain: Headway.

Çalışmanın ikinci aşamasında örneklem olarak alınan kitaplar, telaffuz öğretimiyle ilgili bir yönerge ya da uygulama içerip içermediği, kullanılan yöntem ve teknik çerçevesinde yazılı açıklama ve görsel öğelerden faydalanıp faydalanmadığı noktasında nitel veri toplama araçlarından biri olan doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olay ve olgulara dair bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Tanrıoğen, 2009: 239). Bu çalışmada ilgili dokümanlar tetkik edilmiş, elde edilen çeşitli veriler incelenerek amaçlar doğrultusunda birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

Bulgular

Seçilmiş kitapların içeriği, telaffuzla ilintili olduğu düşünülen hedef kitle, yazılış amacı, dil öğretim yöntem ve teknikleri ve telaffuz öğretiminin genel olarak nasıl yapılması gerektiği ve Türkçenin telaffuzuna etki eden öğeler göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Turkish Self-taught by Natural Method with English Phonetic Pronunciation adlı eser, dil öğretim metotlarından doğal yöntem kullanılarak İngilizce konuşan öğrencilere Türkçe öğretmek amacıyla 1942 yılında yazılmıştır. Eserde telaffuz rehberine kaynaklık eden fonetik bölümün ayrıntılı olarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Bölümde, alfabe, çeşitli ünlülerin farkı üç özel karakter (â, î, û), vurgu, yabancı sözcüklerde vurgu, hecelerin oluşumu, ünlüler, ünsüzler, Türkçe sözcüklerin yapısı ve fiil kökleri, kök sözcükler ve son ekler, seslerin sınıflandırılması, seslerin tekrarı, seslerdeki değişim, dilin uyum ve akıcılığı, ses benzeşmesi, sert ve yumuşak seslerin yabancı kelimeler üzerindeki etkisi, k ve ğ seslerinin durumu ayrıntılı olarak Şekil 1'de görüldüğü gibi yer almaktadır.

REF. NO.		PAGE
Phonetics		
	PREFACE	xi
	The Alphabet	1
1	Difference of various Vowels	3
2	The Three Special Characters (Â, İ, Û)	4
4	Accent	5
5	Accent (Foreign Words)	5
6	Formation of Syllables	5
7	Vowels	6
10	Consonants (Division of)	7
17	Structure of Turkish Words and Verb Roots	8
18a	Root Words and Suffixes	8
19	Graduation of Sounds (Division of)	9
22	Repetition of Sounds	10
23	Variation in Sounds	10
28	Mutation	11
29	Assimilation of Consonants	12
31c	Harmony and Fluidity of the language	14
33	Influence of hard and soft sounds on foreign words	15
35	K — Ğ in various positions and forms	16

Şekil 1: Kitabın fonetik bölümünün içeriğini gösteren görsel (Attaoullah, 1942: vii)

Çalışmada incelenen diğer kitaplara nazaran, ünlü ve ünsüzler hakkında detaylı bilgi verildiği, harflerin büyük ve küçük harf olarak yazımı, seslerin sadece İngilizceden hareketle değil Almanca ve Fransızcadan hareketle nasıl telaffuz edileceği ve fonetik kullanımı da Şekil 2'deki gibidir.

Character	Name	Pronunciation	Phonetics Use
A	a A	as the sound of <i>u</i> in the English words <i>sun, up</i>	u
Â	â AA	(1) as the sound of <i>a</i> in the English words <i>car, father</i> (2) except when following a <i>k</i> or <i>g</i> , when the sound of an <i>i</i> is inserted before the <i>a</i> , making it sound as if written <i>kia</i> or <i>gia</i> (see also Ph. 3)	â îâ
B	b BE(h)	as the sound of <i>b</i> in the English word <i>bat</i>	b
C	c JE(h)	as the sound of <i>j</i> in the English word <i>jump</i>	j
Ç	ç CHE(h)	as the sound of <i>ch</i> in the English word <i>church</i>	ch
D	d DE(h)	as the sound of <i>d</i> in the English word <i>dog</i>	d

Şekil 2: Seslerin yazılışı, okunuşu, telaffuzu ve fonetik kullanımını gösteren görsel (Attaoullah, 1942: 1)

Kitapta kullanılan yöntem, doğal yöntem olduğu için sözlü dilin günlük kullanımındaki sözcükleri seçilerek İngilizce karşılıklarıyla birlikte telaffuzları sıralanmıştır. Ayrıca konuşma cümleleri ve kalıp ifadeler de Şekil 3'te görüldüğü gibi telaffuzlarıyla birlikte verilmiştir.

CONVERSATIONAL PHRASES AND SENTENCES		
Greetings and Polite Expressions (İltifatlar, nezaket istihafar)		
English	Turkish	Pronunciation
Good morning Mr. — (on meeting, by both parties)	Bay . . . selâmüaleyküm ; Bay . . . günaydın ; Bay . . . merhaba Allaha ısmarla dık	Buy . . . selumewaleylekewm ; Buy . . . gewn uydı(r)n : Buy merhabu Ulluhu i(r)ismarludı(r)k
Good morning, — day, — afternoon, — evening, — night (by departer only) Reply to any of the preceding sentences	Allah selâmet versin ; güle güle tün aydın ; merhaba	Ulluh selâmet versin : gewle gewle tewn uydı(r)n : merhabu
Good evening (on meeting, by both parties) Host welcoming guest (any time of day)	Buyurun, sefa geldiniz	Böyüöröön, sefa geldiniz
Good night (when retiring for the night)	Geceniz hayırlı olsun	gejeniz huyi(r)lı(r) aılsöön
How are you ? Are you quite well ? Quite well, thank you	Nasılsınız ? Hakikaten iyi misiniz ? Çok iyiyim teşekkür ederim	nusi(r)ısi(r)ni(r)z ? hakikaten iyi misiniz ? çakık iyiyim teşekkewr ederim
How is Mr. — ? I am so pleased to meet you	Bay . . . nasıldır ? Sizinle buluştuğum dan çok memnunum	buy . . . nusi(r)ldi(r)r ? sizinle böölösh-tööghööm dan çakık memnööönööm
I hope we shall meet again	İnşallah gene görüşürüz	inshuulluh gene geürwshewrewz

Şekil 3: Konuşma cümleleri ve kalıp ifadeleri gösteren görsel (Attaoullah, 1942: 114)

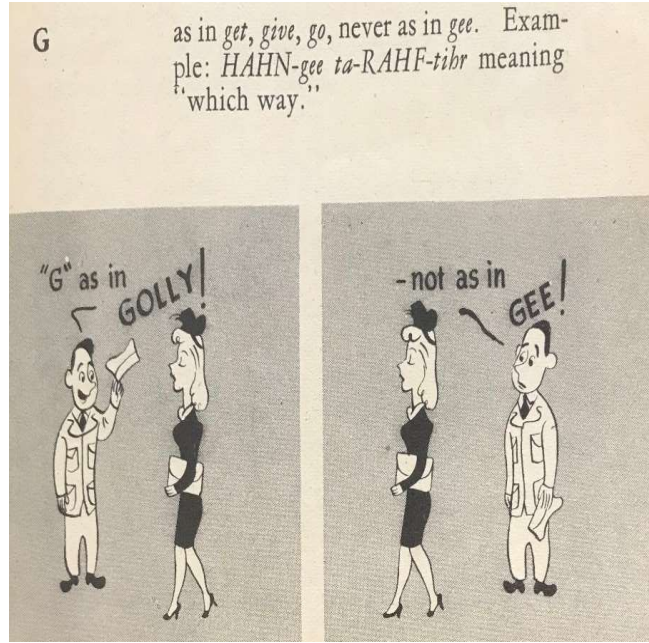
Kitabın içeriğinde kelime ve cümleler telaffuzlarıyla birlikte verildiğinden kitabın sonunda tekrar bir sözlük yer almamaktadır. Bu eserde, telaffuz öğretiminde görsel öğelerden yararlanılmadığı gibi telaffuz alıştırmalarına da yer verilmemiştir.

Turkish: A guide to the spoken language adlı eser, Amerikan askerlerine başlangıç seviyesinde Türkçe öğretmek, dilde basit konuşmalar yapılmasını sağlamak amacıyla 1943 yılında yazılmıştır (Ermağın, 2021a: 43-47). Bu eserde işitsel-dilsel yöntem kullanılmıştır. Bu kitapta telaffuz hakkındaki bilgiler “Telaffuz Hakkında İpuçları” şeklinde giriş kısmında paylaşılmıştır. Bu kısımda, tüm kelime ve ifadelerin İngilizce gibi okunan bir yazımla yazıldığı ve her harf veya harf kombinasyonunun, genellikle İngilizcede temsil ettiği ses için kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu nedenle, *oo*'nun her zaman *too*, *boot*, *tooth*, *roost* kelimelerinde olduğu gibi telaffuz edilerek başka bir şekilde telaffuz edilmediği belirtilmektedir. Kitapta, öğrenciye bu kelimeleri söyledikten sonra ünlülerini kendi kendine telaffuz etmeleri tavsiye edilmektedir. Telaffuz sütununda *oo*'yu her gördüklerinde kullanmaları gereken sesin bu olduğunu, *blood* ve *door* kelimelerinde yer alan *oo* sesini kullandıklarında yanlış anlaşılacaklarını belirtmektedir. Kitapta ayrıca hece vurgusuna da değinilmiş olup, diğerlerinden daha sesli okunan hecelerin kitapta büyük harfle yazıldığı, kavisli çizgilerin ise ara vermeden birlikte telaffuz edilen sesleri göstermek için kullanıldığı ifade edilmektedir. Aşağıdaki görsel bu durumu örneklendirmektedir.



Şekil 4: Vurgulu söylenmesi gereken heceleri gösteren görsel (War Department, 1943: 14)

Bir başka görselde ise g sesinin telaffuzuna dikkat çekilmektedir.



Şekil 5: G sesinin telaffuzuna dikkat çeken bir görsel (War Department, 1943: 11)

İncelenen bu eserde, Türkçenin seslerine, hece vurgusuna hem yazılı açıklamalarla hem de görsellerle dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Kitapta telaffuz alıştırmalarına kitabın yöntemi olan işitsel-dilsel yöntemine uygun olarak yer verilmektedir. Kelime alıştırmalarında seçenekler İngilizce telaffuz göz önünde bulundurularak verilmiş ve öğrenciye cevapları da verilerek kendi kendilerini test etmeleri istenmektedir. Ayrıca kitapta yine

kitabın yöntemine uygun olarak öğrenciden her kelimeyi duyduktan hemen sonra yüksek sesle tekrar edip Türkçe konuşanın yaptığı gibi söylemelerini ve telaffuzu olabildiğince yakından taklit etmelerini hatta alışılmadık bir aksanı olan birini taklit etmeleri de tavsiye edilmektedir. Telaffuzun her detayını, ritmi ve tonlamayı bile almaya çalışmalarını öğütleyen kitap, öğrenciye kitaptaki kelimeleri takip etmelerini ancak bunların yalnızca bir hatırlatma olarak kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Kitap bunların dışında öğrencilere yazılı olarak gördüklerinden farklı bir şey duymaları durumunda duyduklarına göre hareket etmeleri gerektiğini, bir dilin sesinin yalnızca yazılı sözcükten alınmayacağını, kulakların gözlerden daha fazla kullanılması gerektiğini belirtir. Kitap ses kayıtlarıyla birlikte düzenlendiği için, öğrencide kayıtların olmaması ve kelimelerin bir Türkçe konuşana okutulmadığı durumda telaffuzla ilgili ipuçlarına güvenmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Kitapta, sözlük yerine alfabetik kelime listesi kelimelerin sesletimiyle birlikte verilmiştir.

Turkish For Travellers adlı kitap, gezginlere yönelik olarak Türkiye'yi ziyaret etmeleri sırasında seyahatlerinde yardımcı olmak ve Türkiye'deki hayata dair giriş niteliğinde bilgi sunmak amacıyla 1975 yılında kaleme alınmıştır. Kitapta, telaffuza giriş bölümü yer almaktadır. Kitap, bu bölümle transkripsiyona aşına olunmasını ve dolayısıyla Türkçenin seslerine alışılmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

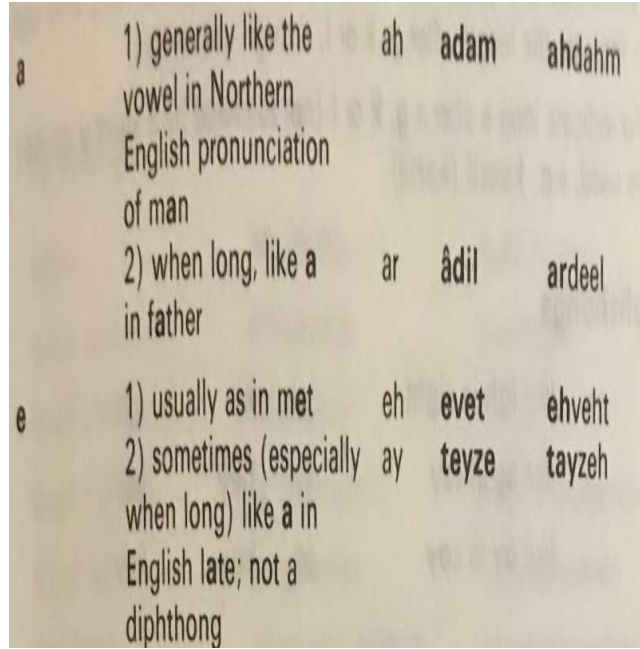
İletişimsel yaklaşıma göre yazılan kitapta, günlük yaşama göre seçilen ünite başlıkları altında kelime ve cümlelerin telaffuzu İngilizce söylenişe göre yapılmıştır. Türkçenin seslerinin çok ayrıntıya girilmeden genel hatlarıyla açıklandığı kısımda öğrenciye Türkçe seslerin telaffuzlarını ve ayrıca transkripsiyonlarda kullanılan sembolleri bulacakları belirtilip öğrencileri, Türkçede, İngilizcede olmayan bazı özel işaretli harflerin olduğu konusunda uyarılmaktadır.

Taklit edilen telaffuzun, belirtilen özel kurallar dışında, İngilizceymiş gibi okunması gerektiğini herhangi iki dilin seslerinin hiçbir zaman tam olarak aynı olmadığını vurgulayarak tavsiye etmektedir. Eserde, verilen işaretlerin dikkatli bir şekilde takip edilmesi durumunda transkripsiyonları, öğrencinin kendi kendine anlayacak şekilde okumakta zorluk çekmeyeceği belirtilmektedir.

Kitapta ünlüler, ünsüzler, uzun ünlüler, ikiz ünlüler, çift ünsüzler, gırtlak ünsüzü ve vurgu başlıkları ayrıca ekler ve ünlü uyumu hakkında bilgi veren bölümler bulunmaktadır. Bu başlıklardan önce, kalın harflerle gösterilen harflerin diğerlerinden daha fazla vurgu (yüksek sesle) ile okunması gerektiği vurgusu yapılmaktadır.

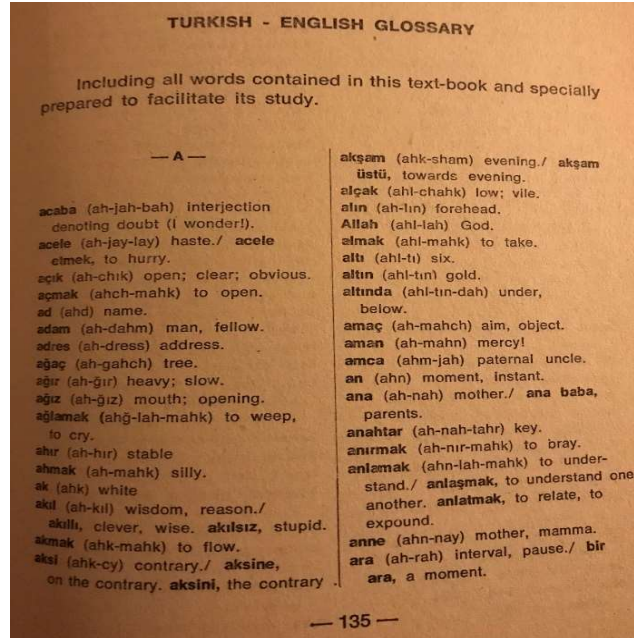
Belirlenen konu başlıklarıyla ilintili olarak verilen kelime ve cümlelerin telaffuzu, kitabın içerisinde İngilizce telaffuzlarıyla birlikte verilmiştir. Görsel öğelerden telaffuz öğretiminde yararlanılmadığı gibi kitabın arkasında bir sözlük bulunmamaktadır. Ayrıca kitapta telaffuz alıştırmaları da bulunmamaktadır.

Bu kitapta diğer kitaplardan farklı olan özellik, seslerin genel İngilizcede nasıl telaffuz edildiğiyle ilgili verilen karşılaştırmalı telaffuzun dışında, bir sesin kuzey İngilizce aksanıyla karşılaştırmalı verildiğini gösteren bir açıklamaya da yer vermesidir.



Şekil 6: A ünlüsünün Kuzey İngilizcesinde telaffuzunu örnekleyen görsel (Editions Berlitz S.A. 1975: 9)

Turkish Made Easy adlı yapıt, 1977 yılında yazılmış olup İngilizce konuşanlara ve İngilizce konuşan turistlere yönelik olarak Türkçeye atılan ilk adımları basit ve ilgi çekici bir şekilde sunmayı amaçlar. Aynı zamanda İngilizce konuşan turistler için çekicidir. Turistlerin, duyduklarını, okuduklarını anlamalarını ve günlük işlerinde kendilerini ifade etmelerini sağlayarak kaldıkları sürenin tadını daha çok çıkarmalarını amaçlamaktadır. *Turkish Made Easy* adlı eserde dilbilgisi-çeviri yöntemi ağırlıklı bir yöntem olarak seçilip Türkçe kelime ve cümlelerin İngilizce karşılıkları verilmiştir. Buna karşın, dilbilgisi-çeviri yönteminin önem vermediği konuşma becerisi dolayısıyla telaffuz öğretimini destekleyecek şekilde kelime ve cümlelerin İngilizceden hareketle sesletimine de yer verilmiştir. Telaffuz etkinliklerine yer vermeyip, dilbilgisine yönelik etkinlikler cevap anahtarıyla birlikte verilmiştir. Giriş bölümünde Türkçe alfabe hakkında bilgi verilirken seslerin çıkarılışı hakkında İngilizcedeki kelimelerde yer alan seslerin söylenişinden yola çıkarak açıklama yapılmıştır. Kitap sonunda, Türkçe kelimeler madde başı yapılarak kelimelerin telaffuzuna da yer verilmiştir ancak telaffuz öğretiminde görsel öğelerden yararlanılmamıştır.



Şekil 7: Kitapta yer alan Türkçe-İngilizce sözlük (Mandil, 1977: 135)

Modern Turkish For Beginners adlı eser, 1979 yılında İngilizce konuşanlara yönelik (Pakistanlı ve diğer yabancı öğrenciler) yazılmış olup öğretmen yardımı olmadan dikkatli ve bir şekilde incelenerek öğrencinin altı ay içinde Türk diline ilişkin geçerli bir bilgi edinmesini amaçlamaktadır. Bu eserde dilbilgisi-çeviri yöntemi kullanılmıştır.

Eserde ünlü, ünsüzler ve bu ünlü ve ünsüzlerin İngilizce kelimelerden yola çıkılarak nasıl sesletileceği hakkında yazılı açıklama yapılırken nasıl sesletileceği gösterilmemiştir. Ünlü ve ünsüz uyumu hakkında bilgi verilerek örneklendirilmiştir.

Kitapta görsel öğelerden ve sözlükten yararlanılmadığı gibi, diğer kitaplardan farklı olarak kelime ve cümlelerin nasıl sesletileceği gösterilmemiştir. Bunda da kitapta dilbilgisi-çeviri yönteminin etkili olduğu düşünülebilir.

Kitabın giriş kısmında, Latin harfli Yeni Türk Alfabesinin 3 Kasım 1928'de kabul edildiğine değinilip, İngilizcenin üç harfi olan Q, W ve X'in dâhil edilmeyip ç, ğ, ı, ö, ş ve ü olmak üzere altı yeni harfin eklendiği ifade edilmektedir. Modern Türk alfabesinin sekizi ünlü ve yirmi birinin ünsüz olup 29 harften oluştuğunu, Türkçe yazımın fonetik olduğunu yani her harfin tek bir sese karşılık geldiğini belirtmektedir. Türkçede tek sesi oluşturan iki harf ve diftong olmadığını, iki sesli harf bir araya geldiğinde, her birinin kendi sesini koruduğunu ifade etmektedir. Türkçede her kelimenin yazıldığı gibi okunduğunu, tek istisnanın, ğ olarak yazılan ve takip ettiği ünlünün sesini uzatmaya yarayan "yumuşak" "g" olduğunu açıklamaktadır. Kitapta telaffuz öğretiminde görsel öğelerden de yararlanılmamıştır. Ayrıca telaffuz alıştırmaları bulunmayıp, İngilizceden Türkçeye, Türkçeden İngilizceye çeviri alıştırmaları, boşluk doldurma alıştırmaları olmak üzere dilbilgisi-çeviri yöntemine uygun alıştırmalar seçilmiştir.

4. PRONUNCIATION OF THE TURKISH ALPHABET

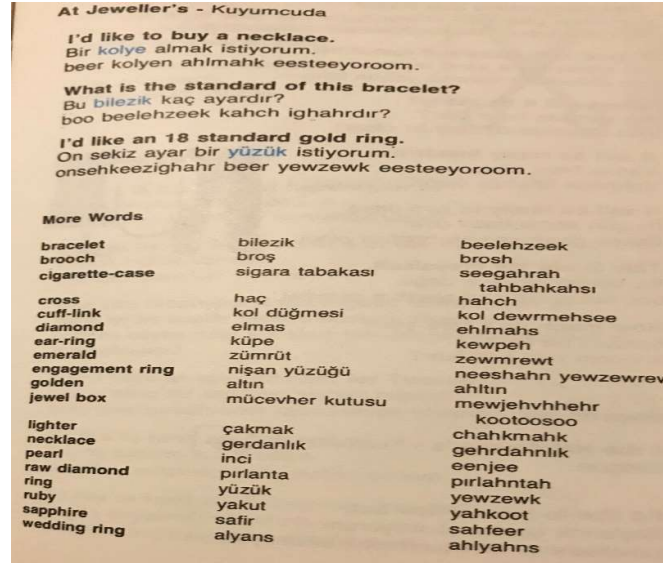
Turkish letter	Transcription	Approximate pronunciation	Examples
A a	ah or Ā	as 'u' in but sometimes long as 'a' in 'far', 'car', father.	adâlet justice. âdet custom, habit. âfet misfortune arzu desire, wish. asker soldier.
B b	b, bey	as in bell bed, bat	baba father. bahar spring. birader brother buhran crisis

15

Şekil 8: Türkçe kelimelerin seslendirilişini göstermeyen görsel (Mughul, 1979: 15)

Turkish for Travellers adlı eser 1988 yılında yayımlanmıştır. Tatilini Türkiye'de geçirmek isteyen fakat Türkçe bilmeyenlere yönelik Türkiye'de kaldıkları süre boyunca iletişim sorunlarını çözmeyi amaçlamaktadır. Bu eser, iletişimsel yaklaşıma göre yazılmıştır.

Kitapta telaffuz rehberi bulunmakla birlikte, burada öğrencinin Türkçe kelimelerin telaffuzlarının transkripsiyonlarını bulabileceğini ve transkripsiyonların İngilizceymiş gibi okunması gerektiğini belirtmekte birlikte Türkçe ve İngilizce seslerin tam olarak aynı olmadığını ancak kelimelerin yaklaşık telaffuzunun anlaşılır olacağını ifade etmektedir. Kitapta ünsüzler, ünlüler ve diftonglar hakkında bilgi verilmektedir. Kitap içerisinde telaffuz öğretimini destekleyen görseller ve kitap sonunda sözlük bulunmamaktadır. Buna karşılık kelime, kalıp ifade ve cümlelerin telaffuzunu kitabın tamamında gösteren örnekler bulunmaktadır. Ayrıca bu kitapta alıştırma bulunmamaktadır.



Şekil 9: Kelime, cümle ve kalıp ifadelerin telaffuzunun transkripsiyonunu gösteren görsel (Hengirmen, 1988: 93)

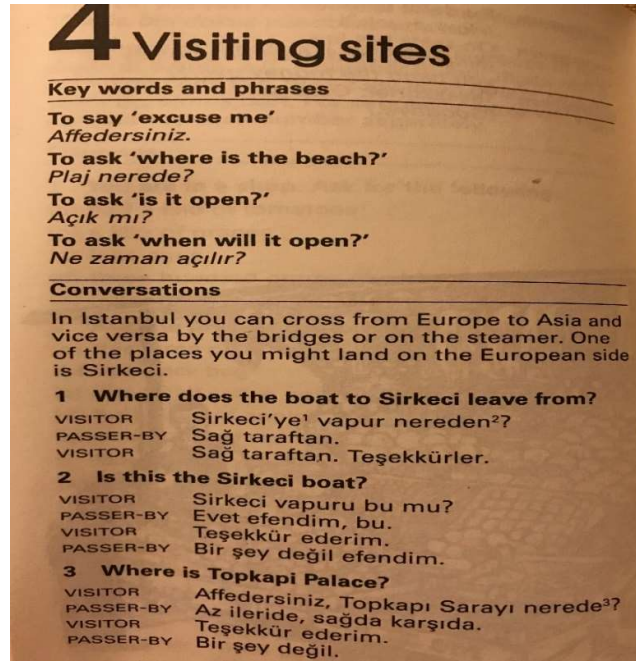
Get By In Turkish, gezginler ve iş adamlarına yönelik olarak Türkiye'ye yapılacak bir gezide dile bir giriş niteliğinde dil kitabı olma amacını taşıyarak tatilciler ve iş adamları için 1989 yılında ortaya çıkmıştır. *Get By In Turkish* adlı eser iletişimsel yaklaşıma göre yazılmıştır.

Kitapta Türkçe telaffuzun nasıl yapılması gerektiği ile önce çok kısa bir açıklama yapılmaktadır. Alfabenin 29 harften oluştuğu, 8'inin ünlü ve 21'inin ünsüz olduğu birçoğunun İngilizce eşdeğerlerine benzediği ifade edilmektedir. Kitapta Türkçenin ünlüleri, ünsüzleri İngilizce ile karşılaştırmalı olarak açıklanmakta ve ünlü uyumu hakkında bilgi verilmektedir.

Kitapta kelime, cümle ve kalıp ifadelerin seslendirilmesinin nasıl olması gerektiği ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Kitap, iletişimsel yaklaşımla yazıldığı için diyaloglara yer verilse de diyalogların nasıl sesletileceği ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Kitap içerisinde telaffuz öğretimine dair görsel öğelerden yararlanılmadığı tespit edilmiştir.

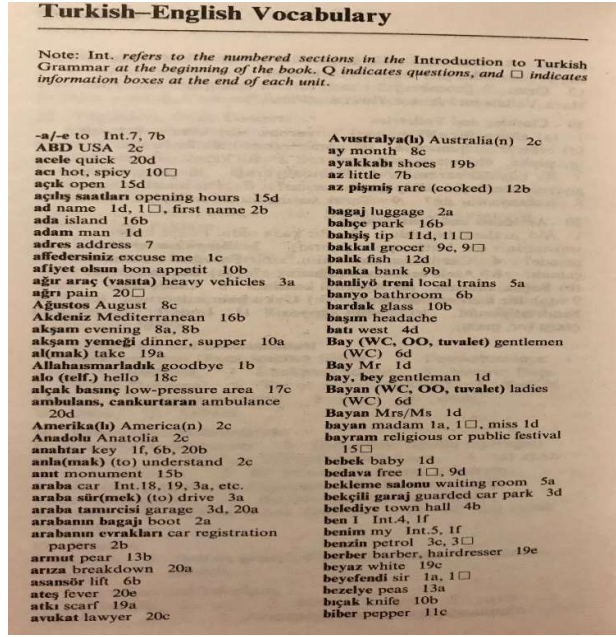
İncelenen bu eser, iletişimsel yaklaşıma göre yazılmış olsa da, çeviri alıştırmalarının yanında iletişimsel yaklaşıma uygun olarak etkinlik temelli iletişimsel alıştırmalar yer alsa da cevap anahtarında İngilizce okunuşuyla cümle ve diyalogların telaffuzuna yer verilmemiştir.



Şekil 10: Anahtar kelimeler, kalıp ifadeler ve diyalogda transkripsiyon olmayan görsel (Rona, 1989: 40)

Quick & Easy Turkish, Türkiye'yi ziyaret edenlerin ihtiyaç duyacağı türden basit Türkçeyi anlamalarına ve konuşmalarına yardımcı olmayı amaçlayarak 1989 yılında yazılmıştır. *Quick & Easy Turkish* adlı eser iletişimsel yaklaşıma göre yazılmıştır. Bu eserde Türkçe nasıl konuşulur başlığı altında, Türk dilinin temel özellikleri verilmiştir. Türkçenin sondan eklemeli bir dil oluşu, özel işaretli harfler ve noktasız bir i'ye sahip oluşu (ç, ğ, ı, ö, ş, ü ve â, î, û), Türkçeye gramer ve müzikal özelliğini veren ünlü uyumu, vurgunun genel olarak ilk hecede ama sorularda son heceye kaydığı, ulama, ğ sesinin önceki sesli harfi uzatma fonksiyonuna sahip olması, Türk alfabesinde Q, X veya W harflerinin olmamasına rağmen Türkler tarafından tanınmasına ve bazen ödünç alınan yabancı kelimelerde kullanılması açıklanmaktadır.

Kitapta telaffuza etki eden Türkçenin özelliklerinden kısaca bahsedilse de kelime ve cümlelerin hem kitap içerisinde hem de Türkçe-İngilizce sözlükte nasıl sesletilebileceği gösterilmese de diğer kitaplardan farklı olarak hangi kelimenin hangi ünite ve alt başlığında yer aldığı sözlük kısmında gösterilmiştir. Ayrıca kitapta telaffuz öğretiminde görsel öğelerden de yararlanılmamıştır.



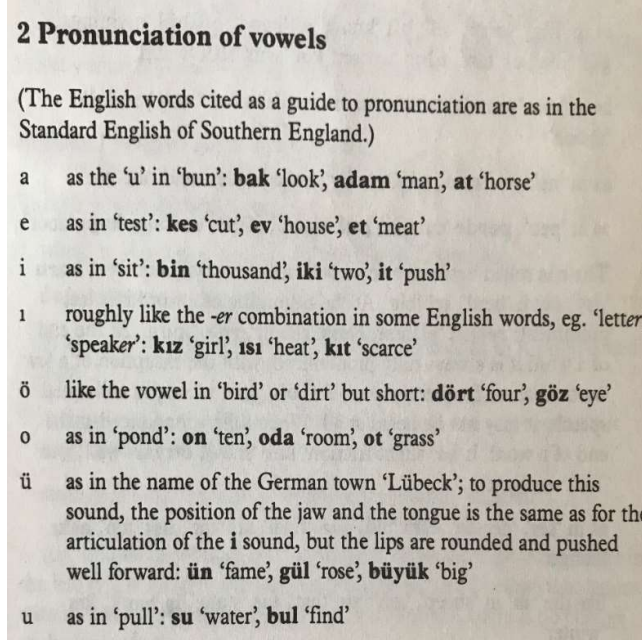
Şekil 11: Türkçe-İngilizce Sözlük (Teymur, 1989, sayfa sayısı bulunmamaktadır.)

Kitapta iletişimsel yaklaşıma uygun olarak iletişimsel odaklı, gündelik hayatın iletişim alanlarına yönelik alıştırmalar yoğun olarak tercih edilse de bunların nasıl sesletileceğini gösteren bir cevap anahtarı hazırlanmamıştır.

Turkish in Three Months, gezginlere ve iş adamlarına yönelik 1989 yılında yazılmış olup Türkçeye basit bir giriş niteliğindedir ve öncelikle kendi başına veya bir öğretmenle haftada bir veya iki saat çalışanlara yöneliktir. *Turkish in Three Months* adlı eserde dilbilgisi -çeviri yöntemi kullanılmıştır.

Bu kitapta da önce ünlülerin daha sonra ünsüzlerin nasıl telaffuz edilebileceği İngilizce örnekler verilerek açıklanmıştır. Daha sonra Türkçe ünlülerin uzun söylenmesi, ünlü düşmesi, ünlü uyumu, ünsüz değişmesi ve vurgu konuları açıklanmıştır. Kitap dilbilgisi-çeviri yöntemiyle yazıldığı için telaffuz alıştırmalarına yer verilmemiştir. Ayrıca kitapta giriş bölümünün dışında telaffuza ilişkin herhangi bir açıklama da bulunmamaktadır.

Kitapta dikkat çeken noktalardan biri ünlülerin telaffuzunun yer aldığı bölümde, başvuru telaffuz kılavuzu olarak belirtilen İngilizce kelimeler, Güney İngiltere'nin Standart İngilizcesindeki gibidir.



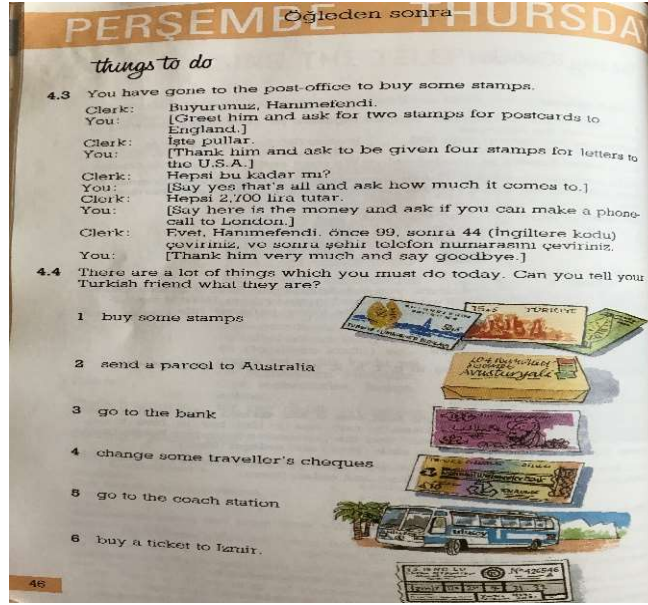
Şekil 12: Başvurulan kelimelerin Güney İngiltere'nin standart İngilizcesindeki gibi olduğunu açıklayan görsel (Rona, 1989: 7)

Ayrıca kitapta kitabın yöntemine uygun olarak çeviri alıştırmalarına yer verilmiş olup, telaffuz alıştırmalarına yer verilmediği tespit edilmiştir.

Turkish in a Week, 1990 yılında gezgin ve iş adamlarına yönelik hazırlanmış olup günlük dili gezginlere öğretme amacı taşımaktadır. *Turkish in a Week* adlı eser iletişimsel yaklaşıma göre yazılmıştır.

Kitapta telaffuz rehberi bulunmaktadır. Telaffuz kılavuzunda iki sesli harfin yan yana gelmesiyle elde edilen bir sesli harf olarak tanımlanan diftongun Türkçede bulunmadığı, her harfin kendi sesini koruduğu, vurgunun genellikle kelimenin son hecesinde olduğu bilgisi verilmiştir. Kalın ve ince ünlülere yer verilip, ünsüzlerin İngilizcedekiyle benzer olduğu sadece c, ç, ğ, j, ş ve v seslerinin istisna olduğu ifade edilmektedir.

Kitabın içerisinde kelime ve cümlelerin telaffuzunu gösteren bölümler bulunmamakla birlikte, görsel öğelere de yer verilmemiştir. Aşağıda konuşma becerisini geliştirmeye yönelik hazırlanan alıştırmaların cevap anahtarında telaffuza yönelik herhangi bir bilgi yoktur.



Şekil 13: Konuşma becerisine yönelik olup cevap anahtarında sesletime yer vermeyen görsel (Çağa, T. ve G. 1990: 46)

Sonuç ve öneriler

Konuşma becerisinin önemli öğelerinden sayılan hedef dilin anlaşılır telaffuz kullanımının, mesajın, gönderici ve alıcı arasında sorunsuz iletimi açısından dil öğretiminde her zaman önemi vurgulanmaktadır. Buna karşın çeşitli nedenlerle bilimsel metotlarla öğretmen tarafından öğretimi ve öğrenci tarafından öğrenilmesi ihmal edilen, kullanılan sınıf içi ders kitaplarında ise ilk seviyeden başlamak üzere ilerleyen seviyelere kadar çeşitlendirilerek oluşturulması gereken telaffuz etkinlik ve alıştırmalarının daha çok ilk seviyede toplandığı, kazanımlarda silik bir görüntü oluşturduğu tespit edilmiştir.

Sınıf içi telaffuz öğretiminde öğretmen, öğrenci ve materyal açısından birçok sorun tespit edilen alanyazından hareketle, bu çalışma kapsamında kendi kendine dil öğretimine yönelik yazılan kitaplarda telaffuz öğretiminin nasıl gerçekleştirildiği ele alınarak şu sonuçlara ulaşılmıştır.

İncelenen kitapların tümünde telaffuz rehberi bulunmaktadır. Genel olarak, hangi seslerin İngilizceden farklı olduğu, hangilerinin benzer ya da aynı sesletime sahip olduğu, nasıl sesletileceği noktasında karşılaştırmalı bir yol izlendiği tespit edilmiştir. Bu noktada ders kitaplarından ayrıldığı ve karakteristik bir özellik taşıdığı söylenebilir. Kitapların bazılarında sadece ünlüler ve ünsüzlerle ilgili bilgi verilerek yüzeysel bir tutum sergilenirken, bazılarında ayrıntılı işlenerek kitabın ilk bölümünde yer almıştır. Örneğin incelenen kitaplar arasında *Turkish: A guide to the spoken language* adlı eserde Türkçenin ünlü ve ünsüzleriyle doğrudan diğer kitaplarda olduğu gibi bilgi bulunmamaktadır. Kitapların tümünde sadece rehber bölümlerinde her iki dilin ses olarak farklılıkları üzerinden karşılaştırmalı olarak uyarılar yapılsa da, *Turkish: A guide to the spoken language* adlı eserde hem giriş bölümünde hem de kitabın içerisinde telaffuz öğretimine yönelik hem yazılı hem de görsel yolla uyarıların yapıldığı görülmektedir. Öğrencinin yaşayabileceği olası telaffuz sorunlarından hareketle ele alınmıştır.

Tüm kitaplar, görsel öğelerin telaffuz öğretiminde kullanılması açısından değerlendirildiğinde görsel öğelerden yararlanılarak telaffuz öğretimine katkı sağlayan tek kitabın *Turkish: A guide to the spoken language* adlı kitap olduğu tespit edilmiştir.

Kitaplar, sözlük açısından değerlendirildiğinde, *Modern Turkish For Beginners* adlı kitapta sözlük bulunmadığı saptanmıştır. Diğer dokuz kitabın beşinde sözlük olsa da telaffuz kısmı yoktur. Dördünde ise sözlükle birlikte kelimelerin telaffuzu da verilmiştir.

Türkçenin telaffuzunda etkili olan öğelere yer verip vermeme açısından incelendiğinde, Türkçedeki vurgu sistemiyle ilgili *Turkish Self-taught by Natural Method with English Phonetic Pronunciation*, *Quick & Easy Turkish*, *Turkish in Three Months*, *Turkish For Travellers (Berlitz)* kitaplarında bilgi görülmektedir.

Türkçedeki hece sistemiyle ilgili *Turkish Self-taught by Natural Method with English Phonetic Pronunciation*, *Turkish for Travellers (M. Hengirmen)*, *Turkish in Three Months*, *Turkish: A guide to the spoken language* kitaplarında açıklama gözlenmektedir.

Türkçe kelimelerin yapısı ve eklerle ilgili *Turkish Self-taught by Natural Method with English Phonetic Pronunciation*, *Quick & Easy Turkish*, *Turkish for Travellers (M. Hengirmen)*, *Turkish in Three Months*, *Turkish For Travellers (Berlitz)* kitaplarında bilgi bulunmaktadır.

İngilizcede olmayan seslerle ilgili, *Turkish Self-taught by Natural Method with English Phonetic Pronunciation*, *Turkish in Three Months* kitaplarında açıklamalar tespit edilmektedir.

Ünsüz benzeşmesiyle ilgili, *Turkish Self-taught by Natural Method with English Phonetic Pronunciation*, *Turkish for Travellers (M. Hengirmen)*, *Turkish in Three Months*, *Modern Turkish For Beginners* adlı kitaplarda bilgi olup diğerlerinde yoktur. Ünlü uyumuyla ilgili *Turkish: A guide to the spoken language* dışında bütün kitaplarda bilgi vardır.

Yöntem ve yaklaşımlara göre değerlendirildiğinde telaffuz öğretiminin en etkili olduğu kitap işitsel-dilsel yöntemle yazılan *Turkish: A guide to the spoken language* adlı kitaptır. Dilbilgisi-çeviri yönteminin kullanıldığı bir kitapta telaffuza yer verilmezken diğerinde yer verildiği, aynı şekilde iletişimsel yaklaşımın hâkim olduğu kitaplardan birinde telaffuzun yer aldığı diğerinde yer almadığı görülmektedir. Yöntem ve yaklaşımların uygulanışında da sorun bulunmakla birlikte bu durum ders kitaplarında tercih edilen yöntem ve yaklaşımlardan bağımsız olarak değerlendirilmesi gereken kendi kendine dil öğrenme kitaplarının özerk yapısı düşünülerek bazı çıkarma ve eklemelerin de yapılabileceğini göstermektedir.

Ayrıca kitaplarda verilen teorik bilginin alıştırma, etkinliklerle öğrenici de test edilmediği, kitaplarda telaffuz öğretiminin ölçme ve değerlendirme kısmının eksik bırakıldığı tespit edilmiştir.

Bu tür kitapların ders kitaplarından, öğreticinin yokluğu göz önünde bulundurularak farklı olduğu düşünüldüğünde şunlar önerilebilir.

Türkçeyi hiç bilmeyen öğrenciler oldukları düşünüldüğünde Türkçenin telaffuzuna giriş niteliğinde, kitabın giriş kısmında bir rehber bulunmalı ve bu rehberde Türkçenin telaffuzuna etki eden karakteristik özellikler sıralanmalıdır.

Bu tür kitaplar, ders kitaplarından farklı olarak iki dilli olarak yazılan kitaplar olduğu için Türkçenin telaffuzunda doğrudan etkili olan öğeler olan ünlü, ünsüzlere diğer dille karşılaştırmalı olarak yer verilmelidir. Karşılaştırmada, her iki dildeki benzer seslerin telaffuz farklılıkları varsa verilmeli, bir dilde olmayıp diğer dilde olan sesler ve nasıl telaffuz edildiği öğrencinin ana dilinden hareketle gösterilmelidir.

Türkçenin karakteristik özelliklerinden olan ünlü, ünsüz uyumuyla ilgili bilgi verilerek, Türkçenin sesletiminde nasıl etkili olduğu örneklerle açıklanarak, dinle ve tekrar et, sesli okuma alıştırmalarında ses kayıtlarından takip edebilecekleri şekilde aktarılmalıdır.

Türkçedeki vurgu sistemi de görsellerden yola çıkılarak, vurgulu söylenecek hecenin seslerinin büyük yazılarak bir görsel içerisinde verilmesiyle bu duruma dikkat çekilebilir.

Bir diğer eksiklik ise telaffuz etkinlik ve alıştırmalarının yokluğudur. Bu etkinlik ve alıştırmalara yer verilmele kalmayıp aynı zamanda öğrencinin kendisini ölçüp değerlendirilebileceği, ünite sonu değerlendirme testleri cevap anahtarıyla birlikte yer almalı ve öz değerlendirmeye de yer verilmelidir.

Sayılabilir eksikliklerden biri de sözlük ya da kelime listesi verilse de kelimelerin nasıl sesletileceğinin gösterilmemesidir. Hedef kitlenin ana dili ya da bildiği dil temel alınarak tüm kelime ve ifadelerin o dildeki okunuşunu gösteren bir yazımla yazılması önerilmektedir.

Sadece kelimelerin değil, aynı zamanda kalıp ifade, cümle ve diyalogların da konuşma becerisi ağırlıklı kitaplarda telaffuz öğretilmesine yönelik telaffuzlarıyla yer alması etkili bir fayda üretecektir.

Bu açıdan telaffuzun ve uygulanişının kendi kendine Türkçe öğrenme kitaplarında nasıl ve ne kadar yer alması gerektiğinin belirlenmesi, bu doğrultuda bir plan hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1975). Ana dili. *Türk Dili*, 285 (31), 423-434.
- Aksan, D. (1999). *Türkçenin gücü* (4.bs.). Ankara: Bilgi.
- Alyılmaz, C. (2010). Türkçe öğretiminin sorunları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5 (3), 728-749.
- Aslan, E. (2015). Dil alanlarının öğretimi, dilbilgisi, sözcük, telaffuz, çeviri öğretimi. A. Sarıçoban (Ed.). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Metodolojisi* içinde (s. 94-108). Ankara: Anı.
- Başkan, Ö. (2006). *Yabancı dil öğretimi ilkeler ve çözümler*. İstanbul: Multilingual.
- Bodorik M. (2017). Teaching English pronunciation by non-native teachers as seen by Slovak teachers. *Journal Of Language and Cultural Education*, 5 (3), 157-174.
- Bölükbaş, F. (2018). İşitsel-dilsel yöntem (Audio-lingual method). M. Durmuş ve A. Okur (Ed.), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (s. 61-66). (2.bs.) İstanbul: Grafiker.
- Çağ, T. ve G. (1990). *Turkish in a week*. Great Britain: Headway.
- Çakır H. (2015). *Öğretmen adaylarının sözlü anlatım öz yeterlik inançlarının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demir, A. (2013). Yabancı dil eğitiminde temel dil becerileri. Y. Şahin (Ed.). *Farklı Boyutlarıyla Yabancı Dil Öğrenimi ve Öğretimi kitabı* içinde (s.117-130). Konya: Eğitim.
- Demirel, Ö. (2012). *Yabancı dil öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Editions Berlitz S.A. (1975). *Turkish for travellers*. Belgium.

- Ergenç, İ. (1989), Dilimizdeki ünsüz yığımları üzerine bir deneme, *Ortak Kitap'89* (1), 248-285, Ankara.
- Ergenç, İ. (2002). *Spoken language and dictionary of turkish articulation*. İstanbul: Multilingual.
- Ermağan, E. (2021a). II. Dünya Savaşı esnasında Amerikan askerlerine Türkçe öğretmek için yazılan "Turkish: A Guide To The Spoken Language" adlı kitabın dil öğretimi açısından değerlendirilmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 43-55. DOI: 10.29000/rumelide.983856.
- Ermağan, E. (2021b). *Alanya örneğinde Almanca-Türkçe iki dillilik: ses, yapı ve anlambilim açısından toplumdilbilimsel bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Hengirmen, M. (1988). *Turkish for travellers*. Ankara: Engin.
- Karaca A. (2019). 6. Sınıf öğrencilerinin konuşmalarında karşılaşılan söyleyiş ve boğumlama yanlışları. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Keser, S. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma becerisinin geliştirilmesinde karşılaşılan güçlükler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Koroğlu, S. A. (2015). Literatür taraması üzerine notlar ve bir tarama tekniği, *GİDB Dergi*, 1, 61-69.
- Mandil, D. (1977). *Turkish made easy*. İstanbul: Öğretim.
- Memiş, M. R. ve Erdem, M. D. (2013). Yabancı dil öğretimde kullanılan yöntemler, kullanım özellikleri ve eleştiriler. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 8 (9), 297-318.
- Mughul, Y.M. (1979). *Modern Turkish for beginners*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Onan, B. (2014). *Anlama sürecinde Türkçenin yapısal işlevleri*. (2. bs.). Ankara: Nobel Akademik.
- Özbal, B. (2020). Kendi kendine yabancı dil olarak Türkçe öğrenimi ders kitapları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9 (4), 1602-1615.
- Özgür İ. (2006.) *Konuşma bozukluğu ve sağaltımı*. Ankara: Nobel.
- Potur, Ö. ve Yıldız, N. (2016). Konuşma becerisi alanında yapılan akademik çalışmaların eğilimleri, *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 27-40.
- Rona, B. (1989). *Get by in Turkish*. England: Belmont Press.
- Rona, B. (1989). *Turkish in three months*. Great Britain: Hugo's Language Books.
- Şenel, M. (2006). Suggestions for beautifying the pronunciation of efl learners in Turkey. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 2 (1), 111-125.
<https://www.jlls.org/index.php/jlls/article/view/27/29> adresinden erişildi.
- Şenyiğit Y. ve Okur A. (2019). Yabancılar Türkçe öğretiminde konuşma becerisi ve telaffuz eğitimi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), 519-549.
- Tanrıoğen, A. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Tecim M. E. (2017). *Wals info veri tabanına göre Almanca, Fransızca ve Türkçenin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TDK. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=bo%C4%9Fumlanma>, 23.9.2021 tarihinde erişildi.
- Teymur N. (1989). *Quick & easy Turkish*. Great Britain: Headway.
- Toraman Ünal, E. (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ders kitaplarında kullanılan telaffuz yöntem ve uygulamaları üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- War Department (1943). *Turkish: A guide to the spoken language*. Washington.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (7. bs.). Ankara: Seçkin.